

عفت در کلام

سخن گفتن از اولین و مهم‌ترین ابزارهای بشر در برقراری ارتباط با همنوع خویش است، کلام صحیح و درست به دور از هرگونه ناشایستی، توهین، تحقیر و... نشانگر شخصیت والای سخنگو و اندیشه بلند نهفته در پس آن کلام است، از این‌رو کلام موزون و دقیق و توأم با مهربانی و صداقت می‌تواند ارزش‌های انسانی را آشکار کند و نمودی از اخلاق حسنه و جلوه‌ای از تعالی انسانی باشد.

سخن گفتن از اولین و مهم‌ترین ابزارهای بشر در برقراری ارتباط با همنوع خویش است، کلام صحیح و درست به دور از هرگونه ناشایستی، توهین، تحقیر و... نشانگر شخصیت والای سخنگو و اندیشه بلند نهفته در پس آن کلام است، از این‌رو کلام موزون و دقیق و توأم با مهربانی و صداقت می‌تواند ارزش‌های انسانی را آشکار کند و نمودی از اخلاق حسنه و جلوه‌ای از تعالی انسانی باشد.

در تعالیم اسلامی و سیره رسول اکرم(ص) و ائمه هدی(ع) بکرات از سخن درست و شایسته و پرهیز از ناسزاگویی و حتی سخن بیهوده بر زبان راندن نقل شده است و یکی از مشخصه‌های حکمت همین تدبیر در گویش و گزینش کلمات درست است، زیرا یک مومن حق ندارد الفاظ ناشایست بر زبانش جاری کند، حتی در مواقع سخت و دشوار که با فشارهای عصبی نیز توأم است مجاز به بکار بردن الفاظ رکیک و ناسزا نیست. در سیره زندگانی بزرگان دین بسیار مشاهده شده است که حتی در مقابل صفوف دشمن نیز عفت کلام و دقت در گفتار را مراعات می‌کردند و در میادین جنگ نیز با آن شدت و حدت عنان سخن از کف برون نمی‌دادند چه رسد به این که الفاظ زشت و ناسزا بر زبان رانند.

مومن مسلمان نیز که از سیره این بزرگواران تبعیت می‌کند باید حد زبان خود را نگه دارد و از دشنام و ناسزا بپرهیزد و زبان خویش را به این الفاظ نیالاید. حضرت امیرالمومنین(ع) در نهج البلاغه درباره حفظ زبان از گفتار زشت می‌فرماید: «#171; زبان، درنده‌ای است که اگر به خود واگذار شود، می‌گردد»؛ پس یک مسلمان واقعی باید مقید به کنترل زبان و کلام خویش باشد تا لغو و بیهوده از آن خارج نشود و از سوی دیگر نیز در روایات آمده است که مومن کسی است که دیگران از دست و زبان وی در امان باشند یعنی کلام و گفتار شخص نباید به گونه‌ای باشد که اطرافیان را بیازارد و توهین و تحقیر کند بلکه باید کلام مومن توأم با محبت و صداقت باشد تا بتواند ایمان راستین را در قلوب جای دهد و محبت خداوندی را در دل‌ها بنشانند نه این که کینه و عداوت در جان‌ها بکارد و تخم بدی بیفشاند.

از سوی دیگر در اخلاق اسلامی زبان و گفتار تند و ناشایست نشانگر شخصیت گوینده و متجلی‌سازنده باطن وی است چون این حالات بیشتر در زمان خشم حادث می‌شود و می‌تواند چهره حقیقی فرد را آشکار کند. در حدیث علوی نیز آمده است که شخصیت مرد پشت زبان وی پنهان است و اگر این شخصیت پنهان در پس گفتار با زبانی ناشایست و ناسزا هویدا شود رسوایی بیشتری خواهد داشت و آحاد جامعه از وی رویگردان خواهد شد.

در علم اخلاق اسلامی تأثیر کلام و گفتار یکی از عوامل اثرگذار در شخصیت آدمی است. حتی نحوه صحبت کردن والدین با فرزندان و اعضای خانواده با یکدیگر بسیار مهم است. گفتار خوب و شایسته اثرات مثبتی دربردارد که این اثرات اول در خود شخص پدید می‌آید و بعد از آن به اطرافیان نیز سرایت می‌کند یعنی شخصی که خوب و شایسته حرف می‌زند تأثیرات نورانی و معنوی آن بر قلب و جاننش اثر می‌گذارد و باعث تقویت روحانیت وی می‌شود و این مداومت باعث ملکه شدن این امر شده و سپس با این نوع گفتار در دیگر افراد نیز رشحه‌ای از همان معنویت را ایجاد می‌کند. از این‌روست کلام بزرگانی که تهذیب نفس کرده اند و قلب و جانشان از عیوب نفسانی تهی است نافذ و موثر خواهد بود. در طول تاریخ نیز بوده اند انسان‌هایی که با شنیدن یک سخن از زبان حکیم یا عارفی وارسته مسیر زندگی خویش را عوض کرده اند؛ حال این که شاید بارها از زبان دیگران همین حرف‌ها را شنیده بودند، اما تأثیری نداشته است.

در صدر اسلام نیز اعرابی که قرآن را از زبان محمد(ص) می‌شنیده اند چنان مجذوب نورانیت و روحانیت آن می‌شدند که با شنیدن یک آیه از کلام خداوندی از زبان محمدی(ص) تسلیم اسلام می‌شدند و امروزه بارها به گونه‌های مختلف صدای قرآن به گوش می‌رسد، ولی از گوش سر فراتر نرفته و به گوش جان نمی‌رسد. گویی قلب‌ها سخت و گفتارها سنگین شده و لطافت و معنویتی همراه آن نیست چون کثرت سخن‌های لغو و بیهوده مانع استماع سخن خوب و لطیف شده و اثرات شنیدن سخن‌های درشت و بیهوده نیز قلب‌ها را تیره گردانده است، پس باید سخن‌های تازه و معنوی بر زبان راند تا قلب‌ها نیز از شنیدن آن نورانی شوند نه این که با گفتار زشت و ناسزا قلب‌های خود را تیره کنیم و دشمنی برافرازیم.

هین سخن تازه بگو تا دو جهان تازه شود

وارهد از هر دو جهان بی حد و اندازه شود

امیر هاشم پور / جام جم